

λιού κλέφτη, τις παραδέχεται μια χαρά τις λέξεις αυτές, φτάνει να τις ντύνη με αρχαίους τύπους. Μ' όλα αυτά δεν έχει τίποτε το αρχαίο· η γλώσσα αυτή η άνακτωμένη, η μακαρονική, η μαγειρεμένη με τα ελληνικά όλα των εποχών είναι πολύ κατώτερη από τους λατινικούς στίχους που κάναμε στο γυμνάσιο. Έχει κ' ένα μειγάδι πιά βαρύ· μπορεί κανείς να της δείξη ήσυχα ήσυχα—καθώς και πολλές φορές έγινε τούτο—πώς δεν ανταποκρίνεται μήτε με την ελληνική, μήτε με την εθνική παράδοση. Φοβάμαι, κ' εύχομαι νάχω λάθος, πως δεν είναι σε κατάσταση να άψηφίση την επιστημονική συζήτηση με την ίδια ήσυχία. Το παράδειγμα του Krumbacher, του κρυφαίου τούτου βυζαντινολόγου, και θερμού του φίλου της Ελλάδας, μας το δείχνει· φτάσαν ακόμα και να τον κατηγορήσουν πως πληρώθηκε από τους Ρούσους, πως πουλήθηκε, γιατί άξιωματικά κήρυξε, σε βιβλίο που άφησ' εποχή, την αληθινή ελληνική γλώσσα· όταν κανείς θέλη να πη πως έχει δικιο, πρέπει και να λογιкуέται, και να δείχνεται κάπως πιο λογικός.

Αν τη γλώσσα αυτή, που ο Krumbacher την είπει μούμια, τη συμπαθούσε κάπως ο Miller, ο Legrand άγαπούσε με όλη του την καρδιά τη γλώσσα του ελληνικού λαού. Και πάντα στην άγάπη του ασάλευτοι. Έκεί που δ' επιμελητής σας σ' έδιδασκε τους κανόνες της δημοτικής, τους ξαναβρίσκατε τους κανόνες εφαρμοσμένους μέσα στα δημοτικά κείμενα που σ' έδιδε· ο καθηγητής σας, προτιμώντας τα από τ' άλλα. Έτσι στη Γαλλία, καθώς και στη Γερμανία, καθώς και σ' όλο τον επιστημονικό κόσμο, η δημοτική—ή φυσική—γλώσσα, άγαπημένη δ' από τους πρώτους «Αθηναίους», έξακολουθούσε να άνορθώνεται.

Η γενική αυτή άναγνώριση έπρεπε να κάμει να το συλλογιστούνε στην Ελλάδα. Είναι άποδειγμένο σήμερα πως η γλώσσα αυτή είναι φιλολογικό όργανο για κάθε τι. Η δημοτική γλώσσα, που ήταν άλλοτε περιφρονημένη, έξωρισμένη, και που για χίλια δυο την κατηγορούσαν, άναστυλάνεται καθαρή από κάθε κρίμα, άθωα, προστάτιστα, γιατί και η αύχη της είναι δαμένη με το θρίαμβο του Ελληνισμού και της Ίδέας. Πάντα ήρε και πάντα θάβρη, για να την υπερασπιστούνε, στη Σχολή, τη δικιούνη και την αλήθεια. Τήν αλήθεια ο Legrand άγαπούσε να τη λέη στους Έλληνες, που δεν τους καλοφαινονταν πάντα να την ακούσουν. Τους την έλεγε καμιά φορά τραχιά, γιατί εΐτανε αληθινός φιλέλληνας· δεν άξίζ' η άγάπη, παρά σ' αν ξέρης τα ψεγάδια εκείνου που άγαπής. Ο Legrand τότε γνώριζε από τα ταξίδια του τον άξιοχάμαστο αυτό λαό, και πίστευε στο μέλλον του. Κι αν καμιά φορά ξεμύτιζε κάποιον εβρωνία στα λόγια του, πάλε κρατούσε και σ' αυτή η στοργή.

Δε μπορεί πιά να σ' μιλήσω σήμερα για το Legrand καθώς θάβηλα, να σ' αναφέρω (για τη ζωή του, δύσκολη συχνά και κοπιαστική, να σ' μιλήσω για τη γενναία του την εργασία, και για τα όρατα της άποτελέσματος που τη στεφανώσανε. Μόνο δυο λόγια έχω έδω να πω για να χαρακτηρίσω το δάσκαλο τούτο το δραστήριο, παράπλευρα με τους προκατόχους του. Ο Legrand παραδόθηκε όλος στη νέα ελληνική, χωρίς να καταγίνη με την αρχαία ελληνική· όσο και οι προκατόχοί του. Τα έργα που δυσκολομέτρητα δημοσίεψε όλα μας είναι άναγκαιότατα στις μελέτες μας, κι ός μ' αν είναι όλα πρωτότυπη εργασία. Η μεγαλόπρεπή του «Ελληνική Βιβλιογραφία» έχει μέσα της γραμματικά κείμενα μεγάλης άξιας. Όλη την ώραία του ζωή, στη μοναξιά εργάτης, την ξόδεψε χτίζοντας, μέσα στη νέα μας πολιτεία όχι ένα μ' πολλά παλάτια, που θα μένουν.

Αυτή είν' άπάνου κάτου η εικόνα, κύριοι, για τη

σπουδή της νέας Ελληνικής στη Γαλλία, το 19 αιώνα. Πιο πολύ δειγμένη, παρά τελειωμένη. Φρόντισα πιο πολύ για τα σχετικά με τη Σχολή, κι άφησα πολλά. Δεν έβαλα στη θέση που τους πρέπει κάποιους εργάτες έξαιρετικούς, σ' αν το Buchon. Δεν είπα τι χρωσάει η νέα Ελληνική σε έργα σ' αν τη «Βυζαντινή σιγίλλιογραφία» του Schlumberger ή στις άπάνου κάτου σύγχρονες έπιγραφές που δημοσίεψε ο έξοχος αρχαιολόγος Millet. Δε σταμάτησα σε έργα της Σχολής των Ανώτερων Σπουδών, καθώς είναι οι «Κλαυθμοί Φιλίππου του Σολιταρίου» του άββα Auvray, ή η «Μελέτη για την Ελληνική γλώσσα της Καινής Διαθήκης» του άββα Viteau, γιατί η Καινή Διαθήκη, και καμιά φορά και η Παλαιά ακόμα, έχουνε να κάμουν με τη νέα Ελληνική. Δεν άνόφερα τη λατινική διατριβή του Lafosca de, και σε άλλο κύκλο ιδέων, το «Νεώτερο Ελληνικό Θέατρο» του Bourdon. Ίσως και να λησμόνησα κ' εργάτες πιο ταπεινούς, σ' αν το Blancard, και άλλους. Μ' αν πάντων άμείλησα να σ' σημειώσω τη θέση της ελληνικής εκεί που γειτονούνε τα σύνορα της με τη λατινή, με τη γαλλική, με τις άνατολικές γλώσσες. Οι ελληνικές έπιγραφές της ρωμαϊκής εποχής μας είναι πολύ σημαντικές· μας έδωκε μερικές άπ' αυτές ο κ. Heron de Villefosse, όπου φαίνεται πως οι Έλληνες έξελληνίζαν όνόματα λατινικά, καθώς και τώρα έξελληνίζουν όνόματα ξένα. Όσα παρατήρησε ο Gaston Paris για το βυζαντινό μυθιστόρημα και το μέρος που έπαιξε στη Δύση, και ο Dermesteter για τις ελληνικές λέξεις τις σημειωμένες με έβραϊκά της ταλμουδικής, κάποιες έτυμολογίες του Thomas, όλα αυτά δουλέψανε για τις μελέτες μας. Ο P. Meyer στη «Revue critique» έγραφε βιβλιοκρισίες, καθαρά βλέποντας και ξετάζοντας το γλωσσικό ζήτημα. Ο Breal τώρα τελευταία έκαμε μια έκδρομή ίσα μέσα στον κύκλο της νέας ελληνικής γλώσσας. Από το 1846 ο Renan άφιέρωσ' ένα του φυλλάδιο στο ζήτημα της προφοράς της Ελληνικής. Τέλος ένα άρθρο του Hartwig Derenbourg, τα δανείσματα από την ελληνική, άραδιασμένα πλούσια από τον Barbier de Meynard στο λεξικό του της Τουρκικής γλώσσας, κάποιον φωτεινό παραλληλισμοί μεταξύ των σημειτικών γλωσσών και του μεταγενέστερου ελληνισμού, από τον Clermont Ganneau, όλα αυτά έπρεπε να βολθούνε καθώς τους πρέπει, σε μια πιο τελεία εξέταση.

Μ' αν με τη γοργή αυτή ματιά που ρίξαμε, άξίζει να είμαστε περήφανοι για την πρόοδο που έκαμε στον τόπο μας η σπουδή της νέας ελληνικής γλώσσας. Βλέπετε σε τούτες τις μελέτες την υπερχή της Σχολής. Τις μελέτες μας αυτές δε θα τις άφίσουμε να παραστρατίσουν από τον καλό δρόμο που μπήκανε. Θα τις άγαπήσετε, καθώς τις άγαπήσανε όλοι σας οι δάσκαλοι. Μάλιστα θα σ' ζητούσα και κάποιον ένθουσιασμό να βάλετε· θα σ' ζητούσα και κάποιον πάθος. Το πάθος είναι το προζύμι στα σοβαρά και στα στοχαστικά έργα. Χωρίς αυτό, τίποτε δεν άξίζει τον κόπο να έπιχειρήση κανείς, και τίποτε δε μένει. Το όνομα, κι ο νους ο ίδιος της Σχολής, σ' αν δίνουν την όρμη για τις εργασίες τις γόνιμες. Πλατεία πνοή ζωής τη ζωντάνευε από τα πρώτα χρόνια της· η πνοή αυτή μας άνυψώνει ακόμα, μας φέρνει προς το μεγάλο κόσμο· πρώτα πρώτα στο κατώφλι της Ανατολής μας περιμένει η Ελλάδα, η άκριβή μου άγαπημένη Ελλάδα, που έργο της είναι τον πολιτισμό να φέρη στη Μεσόγειο· έπειτα η Ανατολή και η Άκρα—Ανατολή, που θα σ' γνωρίση και μ' αυτές η Σχολή, και που θα σ' πλατύνουν τη σκέψη, με τους άπέραντους ούρανους που μπροστά σας θάνοίζουν.

Μετάφραση Κ. Π.

ΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΚΑΜΠΥΣΗ

Ο φίλος κ. Τάκης Κονόρθος είχε την καλωσύνη να μ' αν δώρη ένα γράμμα του Καμπύση, το τελευταίο ίσως που έγραψε ο ποιητής του «Δαχτυλιδιού της Μάννας», γιατί ύστερ' από λίγο πέθανε.

Ο κ. Κονόρθος τον είχε ρωτήσει τότε γιατί μέσα σε δράμα γραμμένο στη δημοτική, είχε βάλει τρεις στίχους του Αίσχύλου, κι ο Καμπύσης άπαντώντας του έστειλε το ακόλουθο γράμμα:

Αθήνα—25—10—901

Άγαπητέ κύριε Κονόρθε.

Με πολλή μου χαρά έλαβα το γράμμα σας, και σ' αν εύχριστώ πολύ που βρίσκετε κάπιο θέλγητρο στο ταπεινό μου το έργο, ώστε να περνάτε λίγες ώρες όχι πλ ηκτικές. Ο «Αργήγιανος» είνε πράγματι γραμμένος—ίσως να φρονώ, γιατί είνε το τελευταίο μου έργο που έδημοσίεψα κι έπομένος ακόμα δεν τον έμποιχτίσα—σε γλώσσα ουσιαστικώτερα δημοτική από τ' άλλα μου έργα. Κι όταν έφτασα στο στίχο «Νύξ άτιμοπενθής κ.τ.λ.» πριν τον γράψω ήρθε στο στόμα μου και μου έφάνη δημοτικός, δηλαδή καλλιτεχνικά τόσο άρμονικός, ώστε ναν τους άφίσω και τους τρεις άμετάδλητους και να μ' αν κάμω άλλους δικούς μου. Γιατί θα γνωρίζετε πως οι στίχοι αυτοί είνε του Αίσχύλου στις «Ευμένιδες». Ω! Πόσο τέριαξαν μέσα στη δημοτική γλώσσα!

• Πάντα πρόθυμος
ΓΙΑΝΗΣ Α. ΚΑΜΠΥΣΗΣ

ΧΑΤΖΙΔΑΚΗΣ Η ΨΕΥΔΟΛΟΓΓΙΝΟΣ

Δωδεκάηρα έπιστόλον έσχ' άγοράων
ΙΛ. Β, 275.

Σ' ένα του άρθρο (*) στη Wochenschrift fuer Klassische Philologie ο καθηγητής Χατζιδάκης μ' αν λέει τ' ακόλουθα κατά τη μετάφραση που φάνηκε στο *Αστυ των 5 του Χριστού 1903.

«Αλλ' ήδη κατά το 1893 ο κρίνων (δηλαδή του λόγου του ο Χατζιδάκης) συνέστησε διαρρήδην και θερμότατα εις τους νέους ποιητάς και διηγηματογράφους τον εύγενέστατον τύπον της ηγλώσσης (γρ. γλωσσικών τύπων) της συνηθείας, τ. έ. «την υπό των κυριών ήμων (δηλαδή ουχι την υπό ξένων κυριών) εν ταίς άθηναϊκαίς αΐθούσαις (δηλαδή, ουχι εν Κωνσταντινουπόλει, ουδ' εν τοίς ρκοιτώσι ή έστιατορίοις (**)) όμιλουμένην.»

Είναι άρρώστια άφτή, παλιά άρρώστια, των δασκάλων της Ρωμισούνης το να φαντάζονται πως γραμματικός και λογογνώμονας είναι άπαραλλαχτο το ίδιο πράγμα. Και δεν είναι λοιπόν παράξενο, αν ο

(*) Στο άρθρο άφτό θα ξαναγυρίσουμε.

(**) Άφτό το έήγησε στο Παμπιστήμιο ο Μιστριώτης, πως σε άλλη γλώσσα μιλεί στην κρεβοτοκάμαρη και τραπέζα και σ' άλλη στον περίπατο (κι' υποθέτω, στη σάλα). Μαζί με τη γλώσσα μ' αν έήγησε πως άλλάζει και ρούχα, τρώγοντας και πλαγιάζοντας με τη ρόμπα του. Και μιλώντας για ρούχα ο Χατζιδάκης σ. 52 της τηλεφτάας του φυλλάδας κηρύχνει με κάπιο καμάρι πως έχει διό φορεσιές, μια σχολιανή και μια καθημερινή, και πως φαίνεται χαριτωμένος και με τις διό. «Έχουμε δυο ένδύματα, το ημην έορτάσιμον, το δε καθημερινόν, φέρομεν άμφοτερα ημετά χάριτος και άρεσκόμεθα τούτοις (sic)» Το Θεουκυδίδη θέλησε να κάνει μ' άφτά τα λόγια ο κδρ Χατζιδάκης, σ' αν να πούμε κολίδς και κολίδς κι' άπ' το ίδιο θαρέλι. Καλύτερα το κατάφερε ο φίλος του Αίσώπου με τη λεοντή.